

ผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์จาก การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในภาคเกษตร

Economic Impact of Chemical Pesticide Use in Agriculture

โดย

สุวรรณา ประณีตวาทกุล **Pepijn Schreinemachers**
ปรีศนีย์ ทิพย์รักษา ปิยะทัศน์ พาฬอนุรักษ์ และชนิกา ไหล่แท้
ดำเนินการวิจัยโดย
ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

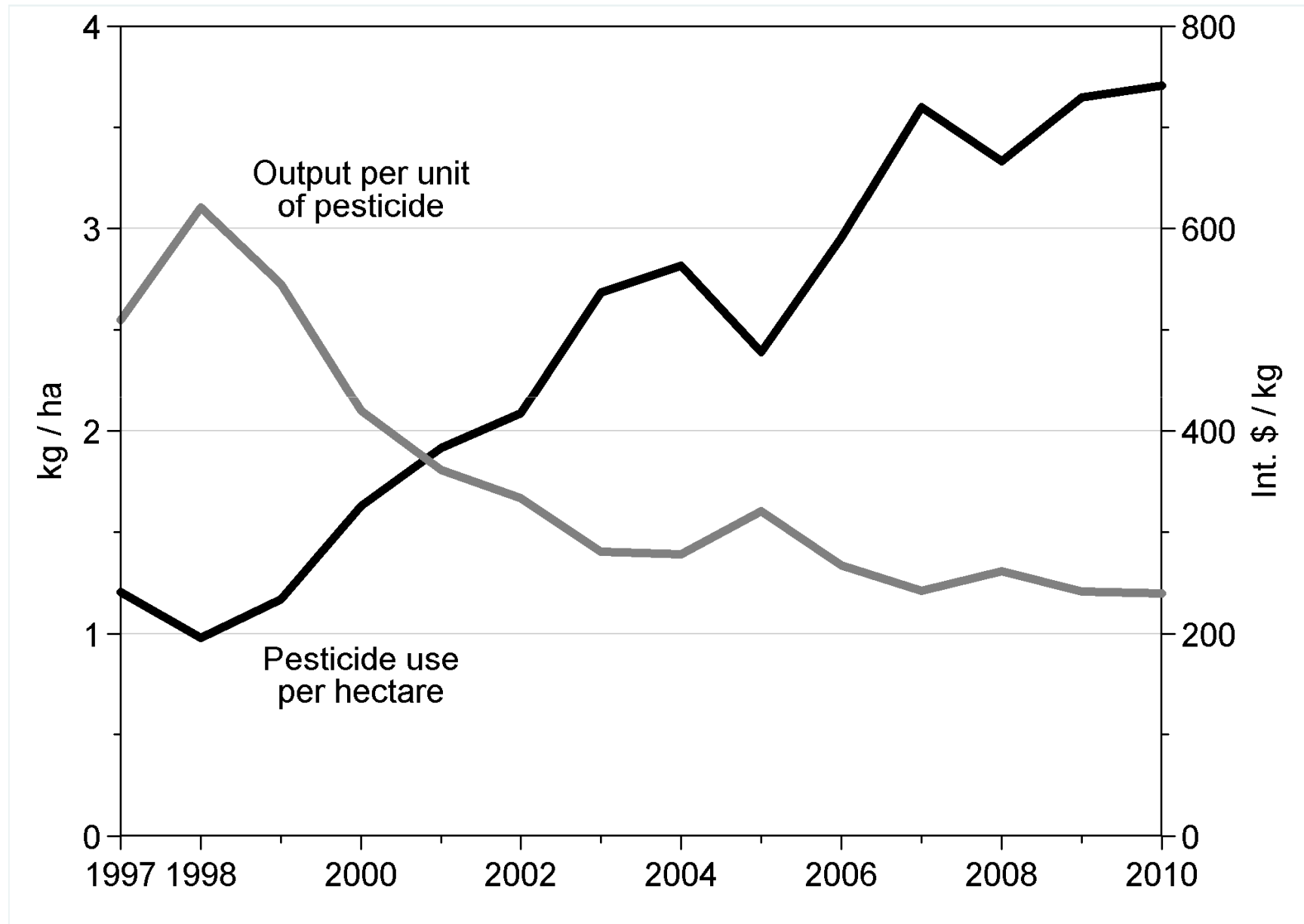

หัวข้อการนำเสนอ

- บทนำ
- วัตถุประสงค์ของงานวิจัย
- ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
- กรอบแนวคิดในการวิจัย
- วิธีวิจัย
- ต้นทุนผลกระทบภายนอก
- สรุปและข้อเสนอแนะ

ปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและผลภาพการผลิตในประเทศไทย

ผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

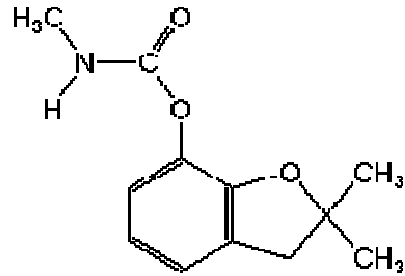
ผลกระทบต่อสุขภาพมนุษย์

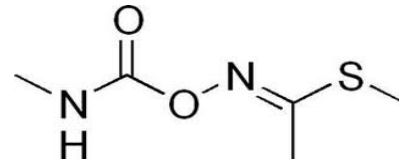
ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิต

การปนเปื้อนใน
สิ่งแวดล้อม

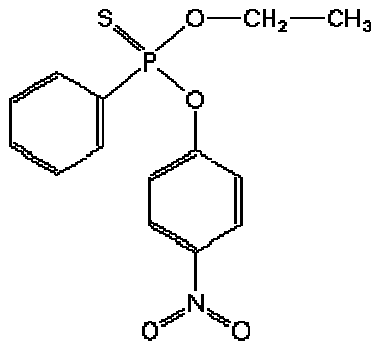
สารเคมีกำจัดศัตรูพืชชนิดเป็นพิษร้ายแรง

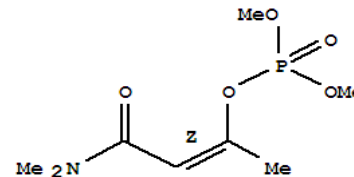
Carbofuran

Methomyl

EPN

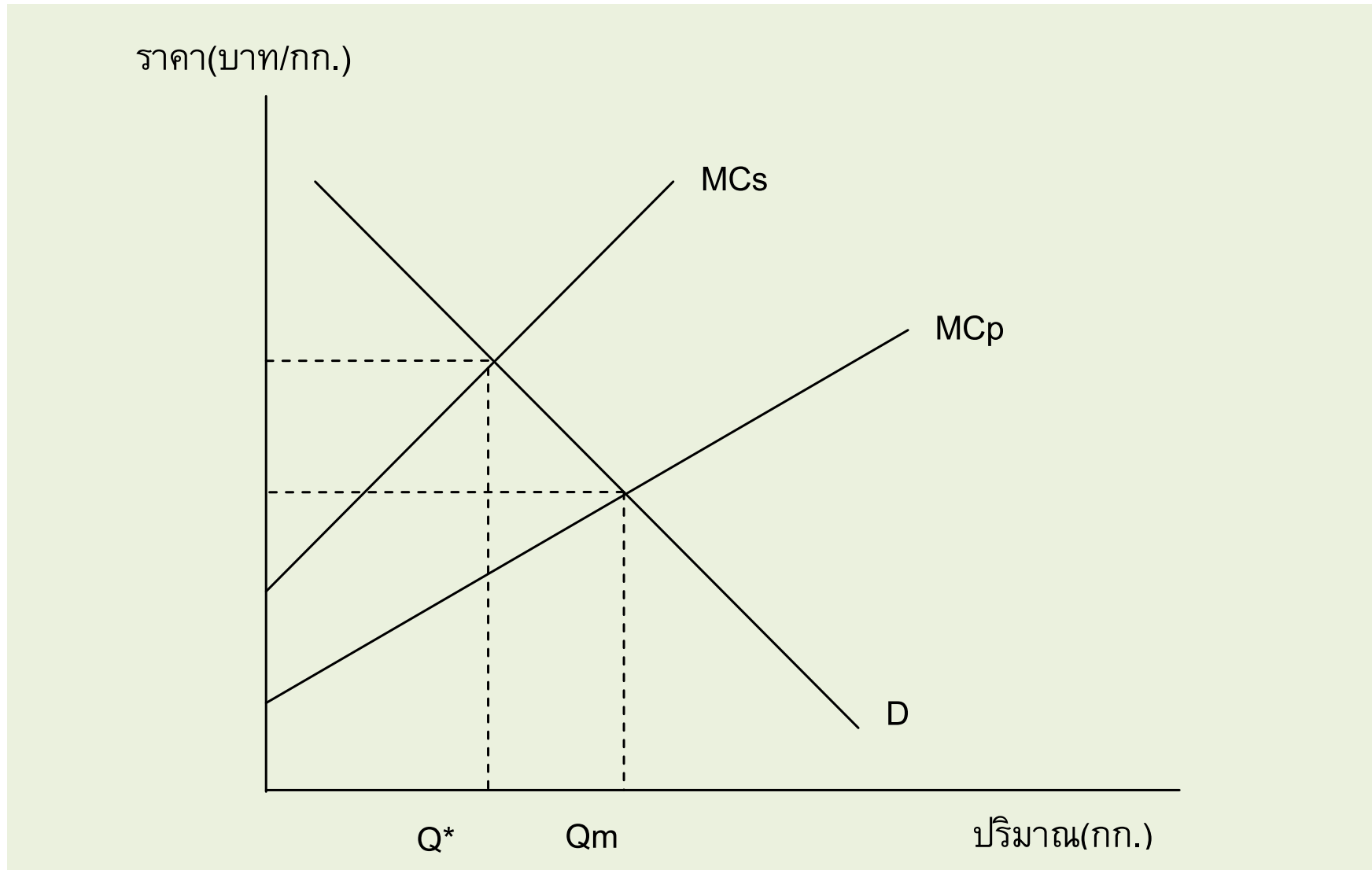
Dicrotophos

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

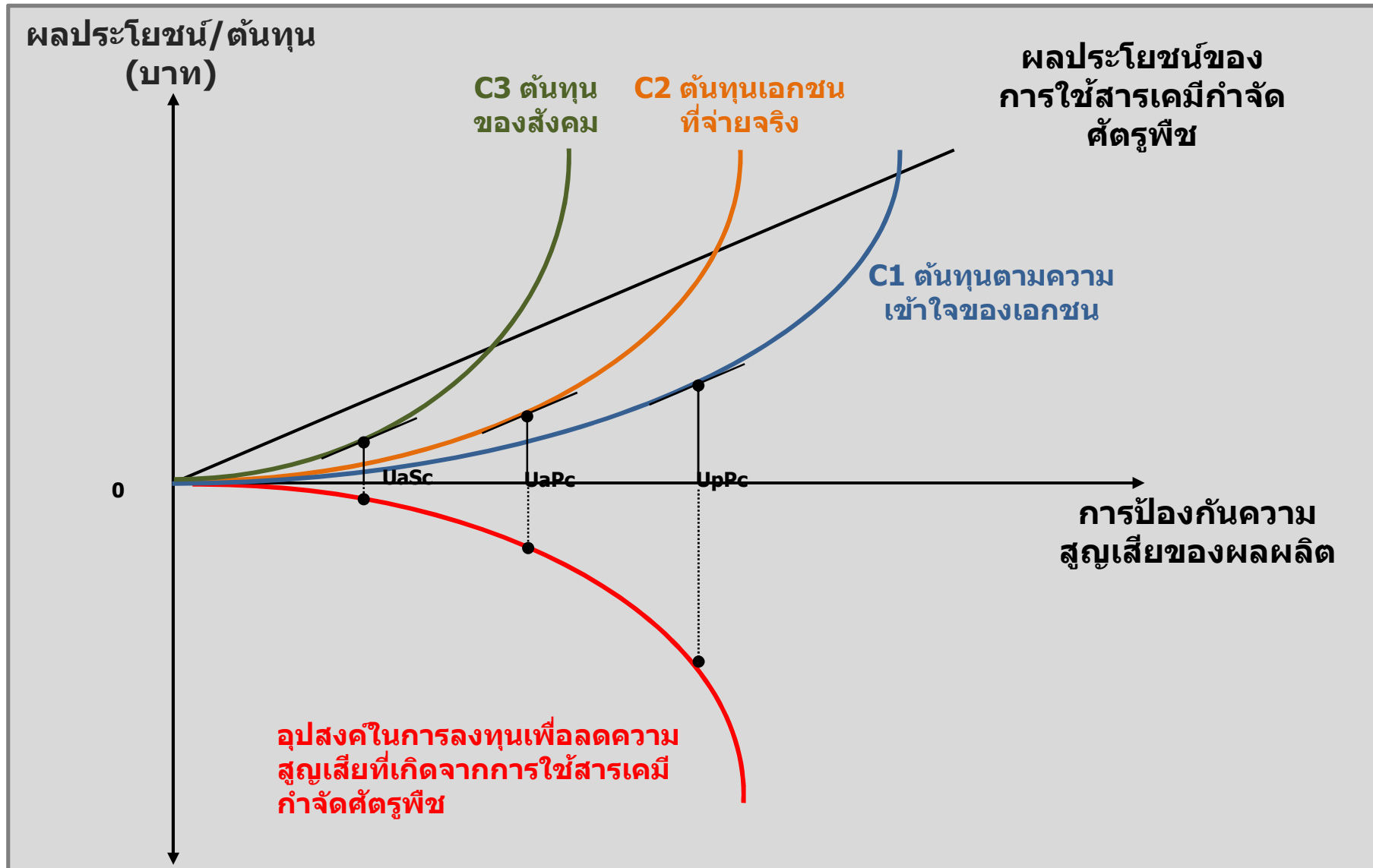
- ❖ เพื่อประมวลผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในภาคการเกษตรทั้งในและต่างประเทศ
- ❖ เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนผลกระทบภายนอกจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในประเทศไทยและกรณีศึกษา
- ❖ เพื่อวิเคราะห์ต้นทุนผลกระทบภายนอกของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 4 ชนิด (Carbofuran, Methomyl, Dicrotophos, EPN)

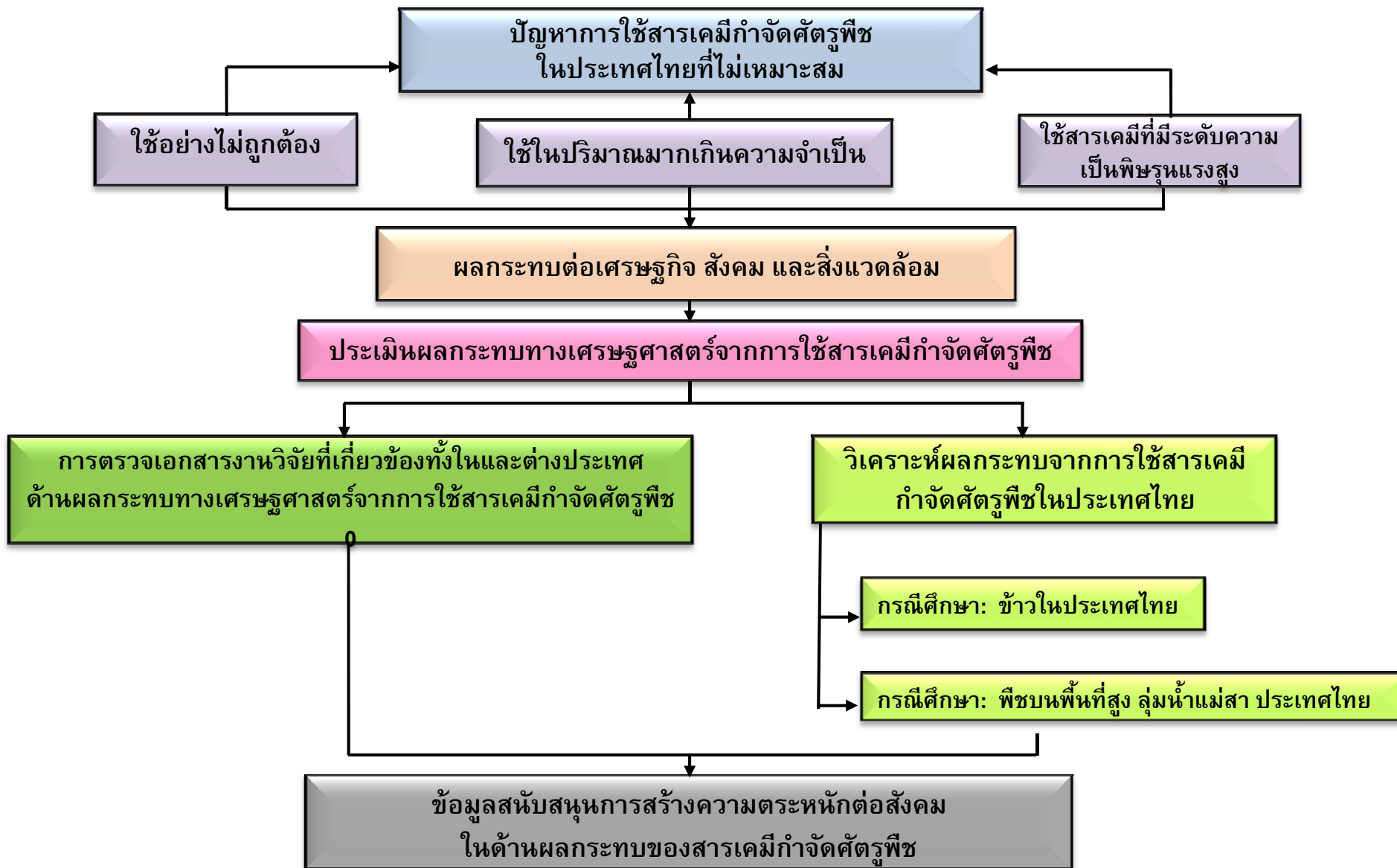
ต้นทุนผลกระทบภายนอก (External cost)

แนวคิดทางทฤษฎี

กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในประเทศไทย

การประเมินต้นทุนสุขภาพของเกษตรกร

ปีที่ศึกษา	ผู้ทำการศึกษา	พื้นที่ศึกษา	มูลค่าต้นทุนสุขภาพ
2535	สุวรรณา หวังทรงธรรม	อ.หนองเสือ จ.ฉะเชิงเทรา	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกรเท่ากับ 780.13 บาท/คน/ปี - ต้นทุนสุขภาพของผู้รับจ้างฉีดพ่นยาเท่ากับ 1,138.67 บาท/คน/ปี - ค่าความเสี่ยงของอาชีพรับจ้างฉีดพ่นยา 1,081 บาท/คน/ปี
2536	จิรภา ฉวีวงศ์	จ.สระบุรี	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกรเท่ากับ 278.47 บาท/ปี/ครัวเรือน - หรือ 29.64 บาท/ไร่/ปี
2539	ฉัตรฤดี ลำดวน	อ.ปากช่อง จ.นครราชสีมา	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกรเฉลี่ยครัวเรือนละ 205.97 บาท/ปีหรือ 20.44 บาท/ไร่ต่อปี
2541	สุจิตรา สันธนาภรณ์	อ.สนามชัย จ.ฉะเชิงเทรา	- เกษตรกรสวนมะม่วงมีต้นทุนสุขภาพเฉลี่ย 28.90 บาท/ไร่/ปี - เกษตรกรนาข้าวมีต้นทุนสุขภาพเฉลี่ย 97.20 บาท/ไร่/ปี
2543	ประพิมพ์ วรรณสม	อ.แม่สรวย จ.เชียงราย	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกร กรณีผู้ป่วยนอกเฉลี่ย 564 บาท/คน กรณีผู้ป่วยในเฉลี่ย 5,701 บาท/คน ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากผลกระทบด้านจิตใจ 286 บาท/คน
2543	โอปอล์ ลาวัลย์	อ. แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกร ที่ทำเกษตรแบบทั่วไป คือ 1,292.04 บาท/ไร่ ที่ทำเกษตรแบบผสมผสาน คือ 832.50 บาท/ไร่
2547	อาเกต บุษบากร	อ. แม่ริม จ.เชียงใหม่	- ต้นทุนสุขภาพของเกษตรกรโดยรวมเฉลี่ย 1,326.67 บาท/คน/ปี - เกษตรกรความเต็มใจจ่ายสูงในการหลีกเลี่ยงปัญหาสุขภาพ คือ 1,978 บาท/คน/ปี

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในประเทศไทย

การประเมินโดยการวัดความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภคในสินค้าผักและผลไม้

ปีที่ศึกษา	ผู้ทำการศึกษา	พื้นที่ศึกษา	มูลค่าความเต็มใจจ่าย
2545	สุวรรณา ชาวบ้านเกาะ	กรุงเทพ	- ผู้บริโภคมีความเต็มใจจ่ายให้แก่ผักที่มีความปลอดภัยจากสารเคมี โดยมีมูลค่าส่วนเกินผู้บริโภคเท่ากับ 37.96 บาท/กิโลกรัม
2004	Vanit-Anunchai and Schmidt	กรุงเทพ	- ผู้บริโภคมีความยินดีจ่ายเฉลี่ยเพื่อผักที่ผลิตโดยกระบวนการเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 39.88 บาทต่อกิโลกรัม
2549	สันติ แสงเลิศไสว	กรุงเทพ	- ผู้ซื้อมีความเต็มใจจ่ายเพื่อให้ได้ผักปลอดสารเคมี แครอทเท่ากับ 28.01 บาท/กก. ผักกาดหอมห่อ เท่ากับ 34.47 บาท/กก.
2551	ณัฐพร สิริลัพท์	กรุงเทพ	- ผู้บริโภคมีความเต็มใจจ่ายสำหรับผักอินทรีย์เท่ากับ 68.64 บาท/กก. - ผู้บริโภคที่ซื้อผักจากซูเปอร์มาเก็ตระดับบนและกลางมีความเต็มใจจ่ายเท่ากับ 73.93 และ 64.40 บาท/กก.
2550	จิตรลดา จันทวโร	กรุงเทพ	- ความเต็มใจจ่ายของผู้บริโภคที่มีต่อแตงโมปลอดสารพิษเฉลี่ยเท่ากับ 28.55 บาท/ กก. และ 29.87 บาท/ กก.
2552	วชิราภรณ์ ด้วงโสณ	กรุงเทพ	- ผู้บริโภคมีความเต็มใจจ่ายให้ลำไยที่มีการผลิตที่ปลอดภัยเท่ากับ 80.78 บาท/กก. มีการรับรองความปลอดภัยเท่ากับ 70.88 บาท/กก.
2552	ธนพล ไผทรัตน์	กรุงเทพ	- ลิ้นจี่ที่มีคุณภาพและความปลอดภัยนั้น ผู้บริโภคมีความยินดีจ่ายโดยเฉลี่ยในช่วง 46.23-72.20 บาท

สรุปบททวนงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับ การประเมินผลกระทบภายนอกระหว่าง พ.ศ. 2543-54

ผู้แต่งและปี	วิธีการประเมิน				ประเภทข้อมูล		พื้นที่ที่ประเมิน	ประเภทผลกระทบ			มูลค่าผลกระทบ	
	COI	AC	AA	CVM	1	2		PDG	ENV	HUM	มูลค่า	สกุล
Haucke and Brueckner, 2010				✓		✓	เยอรมนี		✓		15-62 พันล้าน ต่อปี	€
Lopes Soares and Firpo de Souza Porto, 2009	✓				✓		Parana, บราซิล			✓	443 ล้าน ต่อปี	\$
Travisi and Nijkamp, 2008				✓			อิตาลี		✓	✓	3,625 ต่อครัวเรือน	€
Leach and Mumford, 2008		✓				✓	สเปน, ตุรกี, อิสราเอล		✓	✓	ผลกระทบของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทั้ง 14 ชนิด มีมูลค่าแตกต่างกันขึ้นกับสูตรของผลิตภัณฑ์และวิธีใช้	-
Atreya, 2008	✓		✓		✓		เนปาล			✓	ต่อคน 144	NPR

COI=การประเมินค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเจ็บป่วย (Cost of Illness) **CV=**การประเมินค่าทางอ้อม (Contingent Valuation Method) **AA=**วิธีการหลีกเลี่ยงพฤติกรรม (Aversive Action or Averting behavior method) **AC=**ค่าใช้จ่ายจริง (Actual Cost) **PDG=**การเจริญเติบโตของความสามารถในการผลิต (Productivity growth) **ENV=**สิ่งแวดล้อม **HUM=**สุขภาพมนุษย์
1=ข้อมูลปฐมภูมิ. **2=**ข้อมูลทุติยภูมิ.

สรุปบททวนงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ (ต่อ)

ผู้แต่งและปี	วิธีการประเมิน				ประเภทข้อมูล		พื้นที่ที่ประเมิน	ประเภทผลกระทบ			มูลค่าผลกระทบ	
	COI	AC	AA	CVM	1	2		PDG	ENV	HUM	มูลค่า	สกุล
Ngowi et al., 2007	✓				✓		แทนซาเนีย			✓	ต่อปี 116–0.018	\$
Devi, 2007		✓			✓		อินเดีย			✓	ต่อวัน 0.86	\$
Faere et al., 2006		✓				✓	อเมริกา		✓		ร้อยละ 6 ของรายได้จากระบบการผลิตพืชและสัตว์	-
Atreya, 2006	✓		✓		✓		เนปาล		✓	✓	เพื่อสิ่งแวดล้อม 13.10-73.87 ล้านต่อปี เพื่อสุขภาพ 2.14 ล้านต่อปี	\$
Atreya, 2005			✓		✓		เนปาล			✓	16.8 ต่อครัวเรือน ต่อปี	\$
Pimentel, 2005		✓				✓	อเมริกา		✓	✓	1.1 พันล้าน ต่อปี	\$
Tegtmeier and Duffy, 2004		✓				✓	อเมริกา		✓	✓	5.7 - 16.9 พันล้าน ต่อปี	\$
Maumbe and Swinton, 2003	✓				✓		2 ตำบล, ซิมบับเว			✓	13.04 ต่อปี	\$
Yanggen et al., 2003	✓				✓		เอกวาดอร์	✓		✓	เสียรายได้จากการทำงาน 11 วัน	

สรุปบททวนงานวิจัยทางเศรษฐศาสตร์ (ต่อ)

ผู้แต่งและปี	วิธีการประเมิน				ประเภทข้อมูล		พื้นที่ที่ประเมิน	ประเภทผลกระทบ			มูลค่าผลกระทบ	
	COI	AC	AA	CVM	1	2		PDG	ENV	HUM	มูลค่า	สกุล
Wilson, 2002	✓				✓		ศรีลังกา			✓	เสียหายได้จากการทำงาน 10 สัปดาห์	
Ajayi et al., 2001	✓				✓		มาลี			✓	คนงานในไร่ฝ้ายเสียหาย 30, 500-39, 550. ต่อปี สังคมเสียหาย 6.8 พันล้าน ต่อปี	CFA fran C
Wilson and Tisdell, 2001	✓		✓		✓		ศรีลังกา			✓	วิธี COI ประมาณได้ 54,654 ต่อปี วิธี AAประมาณได้405 ต่อปี	LKR
Pretty et al., 2001		✓				✓	อังกฤษ, สหรัฐอเมริกา, เยอรมนี		✓	✓	ในเยอรมนี 3.9 ล้าน , ใน อังกฤษ8.6 ล้าน ,ใน สหรัฐอเมริกา 2.2 ล้าน ต่อ 1 กกของสารออก ฤทธิ์ ต่อปี	£
Brethour and Weersink, 2001				✓		✓	ออนตาริโอ ,แคนาดา		✓	✓	188 ต่อครัวเรือน ต่อปี	\$
Cole et al., 2000		✓				✓	เอกวาดอร์			✓	26.51 ต่อราย ต่อปี	\$
Pretty et al., 2000		✓				✓	อังกฤษ		✓	✓	2,343 ล้าน ต่อปี	£

ประเภทของต้นทุน	ข้อมูลที่ใช้คาดคะเน	มูลค่า (ล้านบาท) ปี 2539	มูลค่า (ล้านบาท) ปี 2552
ด้านสุขภาพ	ข้อมูลผู้ป่วยจากสารกำจัดศัตรูพืช	1.00	0.56
	จำนวนผู้ป่วยที่ได้รับพิษจากสารเคมีประเภทเฉียบพลัน ผนวกกับข้อมูลปริมาณการใช้สารกำจัดศัตรูพืช	13.00	17.37
การตกค้างของสารพิษในอาหาร	การวิเคราะห์ปริมาณการตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในผัก	2,067.00	2,280.27
	การวิเคราะห์ปริมาณการตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืชในผลไม้	2,950.00	8,620.43
การต้านทานสารของแมลง	ค่าใช้จ่ายในการปราบศัตรูพืชเมื่อเกิดปัญหาการระบาดของศัตรูพืช	57.40	83.38
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	งบประมาณงานวิจัยด้านสารกำจัดศัตรูพืช	25.29	36.74
การติดตามและตรวจสอบคุณภาพสารกำจัดศัตรูพืชและการตกค้างในสิ่งแวดล้อม	งบประมาณการติดตามและตรวจสอบคุณภาพสารกำจัดศัตรูพืชและการตกค้างในสิ่งแวดล้อม ของกองวัตถุมีพิษ กรมวิชาการเกษตร	48.47	70.41
การติดตามประเมินผลและตรวจสอบสารพิษตกค้างในอาหาร	งบประมาณในการติดตามประเมินผลและตรวจสอบสารพิษตกค้างในอาหารตามสถานที่ในตลาดต่างๆ	46.00	66.82
การส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	งบประมาณของภาครัฐในการส่งเสริมการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับสารป้องกันกำจัดศัตรูพืช	284.64	413.48
รวม	ต้นทุนผลกระทบภายนอกขั้นต่ำ	462.80	671.39
	ต้นทุนผลกระทบภายนอกขั้นสูง	5,491.80	11,588.90

ต้นทุนผลกระทบภายนอกของสารเคมี กำจัดศัตรูพืชในประเทศไทย (External Cost)

ข้อมูลประกอบการวิเคราะห์

ข้อมูลหัตถิยภูมิ: การนำเข้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ข้อมูลปฐมภูมิ กรณีศึกษา 2 กรณี

- ข้อมูลการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตพืชผักบนพื้นที่สูง
ลุ่มน้ำแม่ सा จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งหมด 295
ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ใน 12 หมู่บ้าน ปีการเพาะปลูก 2552/53
- ข้อมูลการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการผลิตข้าว "โครงการ
ประเมินผลทางเศรษฐศาสตร์และความยั่งยืนของการถ่ายทอด
ความรู้ตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรฯ" ในพื้นที่ศึกษา
จังหวัด อ่างทอง ชัยนาท กำแพงเพชร กาฬสินธุ์ และอุดรธานี มี
จำนวนตัวอย่างทั้งหมด 224 ตัวอย่าง ปีการเพาะปลูก 2545/46

วิธีวิเคราะห์

The assessment of the total external costs of UK USA and German agriculture.

External cost (Pretty, 2001)

PEA Method (Leach and Mumford, 2008)

EIQ (Kovach, 1992)

Environmental Impact Quotient: Method to Measure the Environmental Impact of Pesticides

ค่ารวมของผลกระทบภายนอก (Total External Cost: TEC)

$$TEC_p = \sum_{c=1}^8 (EC_c * Rate_p * \frac{Active_p}{100} * F_c) * F_{labor\ costs} * (F_{exposure} | c = 1, 2)$$

$$F_{GDP} = \frac{\text{ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศต่อหัว ในประเทศนั้น}}{\text{GDP ต่อหัว ในเยอรมนี, อังกฤษ, สหรัฐอเมริกา}}$$

Field Use External cost

$$F_{\text{ทำงาน}} = \frac{\% \text{ของภาคเกษตรใน การจ้างงานทั้งประเทศ}}{\% \text{ของภาคเกษตรในการจ้างงานของเยอรมนี, อังกฤษ, สหรัฐอเมริกา}}$$

farm worker health

consumer health

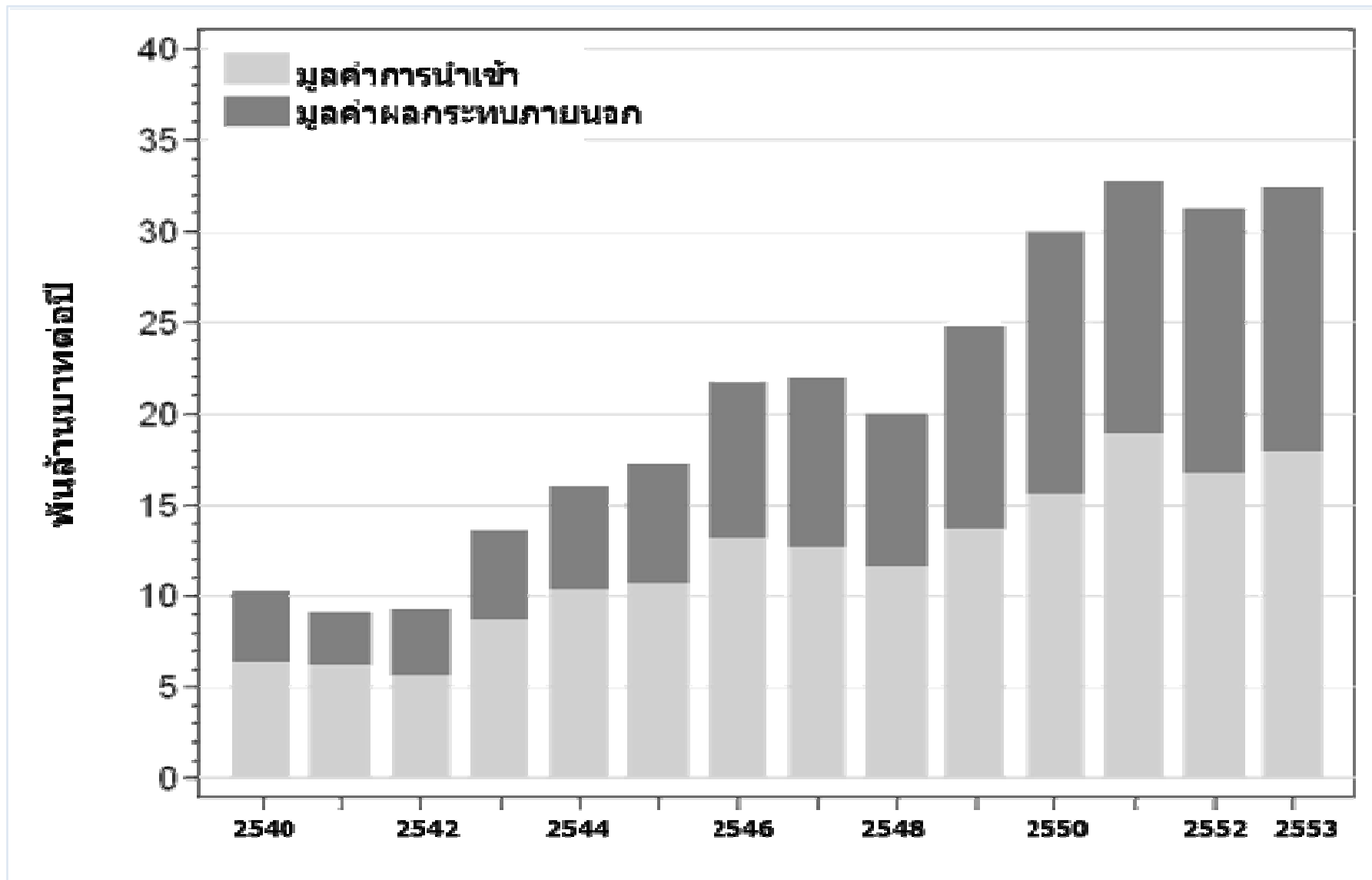
ecology

ต้นทุนผลกระทบภายนอกของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่นำเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย ในปี 2553

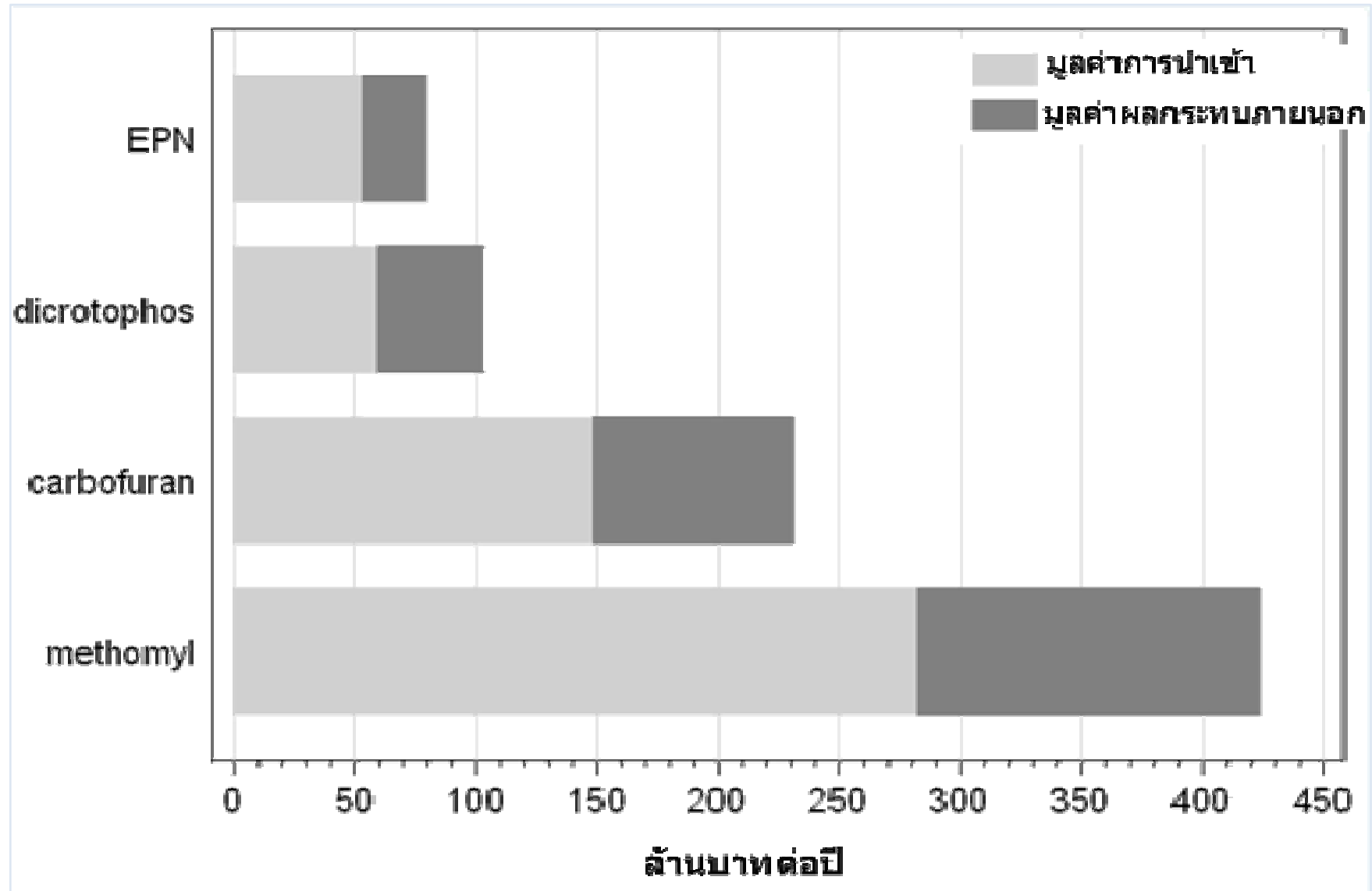
หน่วย : ล้านบาท

สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช	เกษตรกร และแรงงาน	ผู้บริโภค	พืชหรือสัตว์น้ำ นก ผึ้ง แมลงที่เป็นประโยชน์	รวม
Carbofuran	69.7	8.3	4.7	82.7
Dicrotophos	36.6	5.9	2.4	44.9
EPN	21.3	3.5	2.4	27.2
Methomyl	113.4	20.1	8.3	142.9
Glyphosate	2,890.5	367.4	249.2	3,507.1
Paraquat	1,701.0	216.2	146.5	2,063.6
สารเคมีอื่นๆ	6,980.0	1,040.7	611.9	8,632.6
รวม	11,812.5	1,662.0	1,025.3	14,501.0

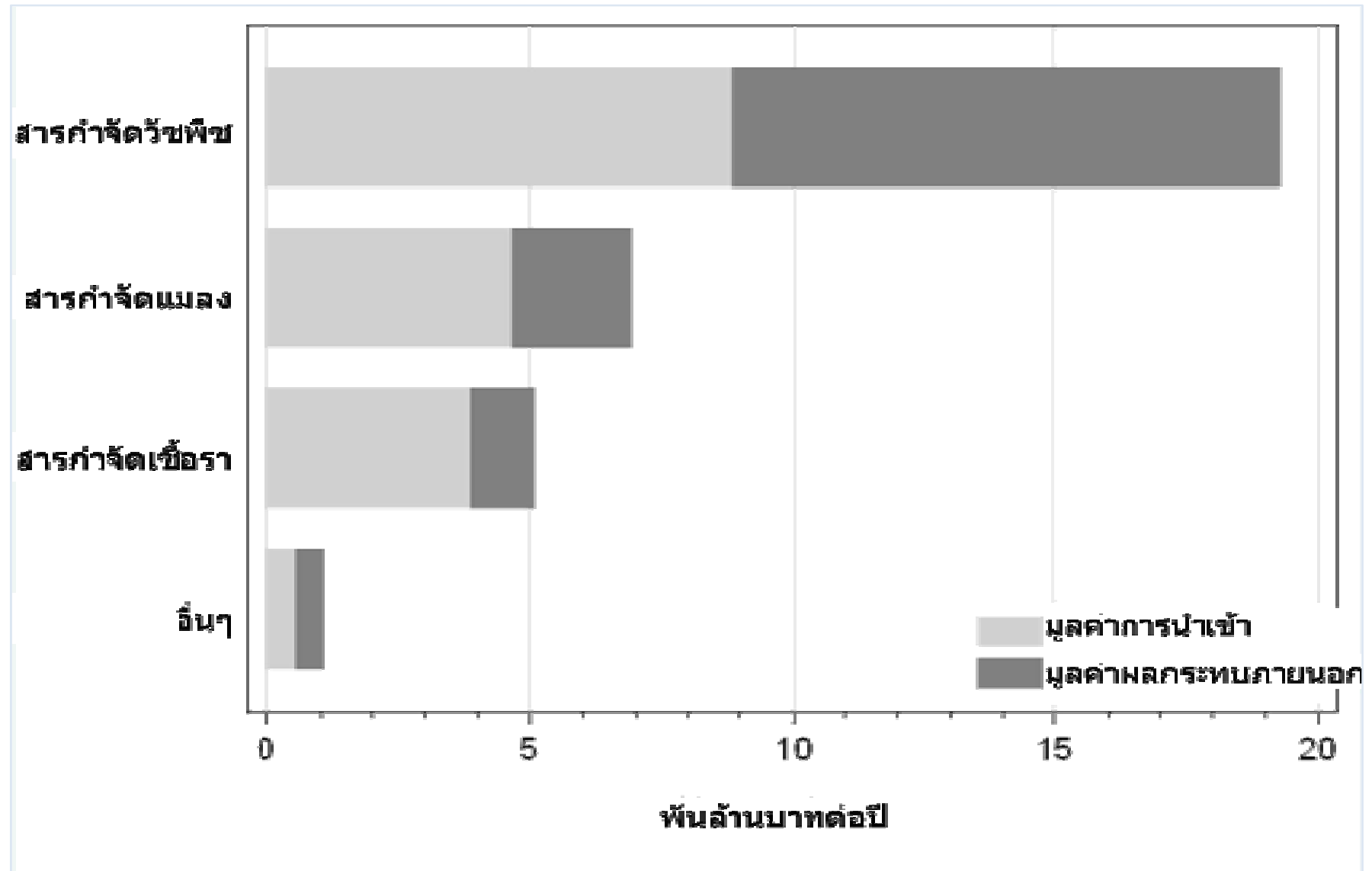
มูลค่าผลกระทบนอกจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ปี พ.ศ.2540-2553

มูลค่าการนำเข้าและมูลค่าผลกระทบบภายนอก ของสารเคมีในบัญชีเฝ้าระวัง 4 ชนิดในประเทศไทย ปี 2553

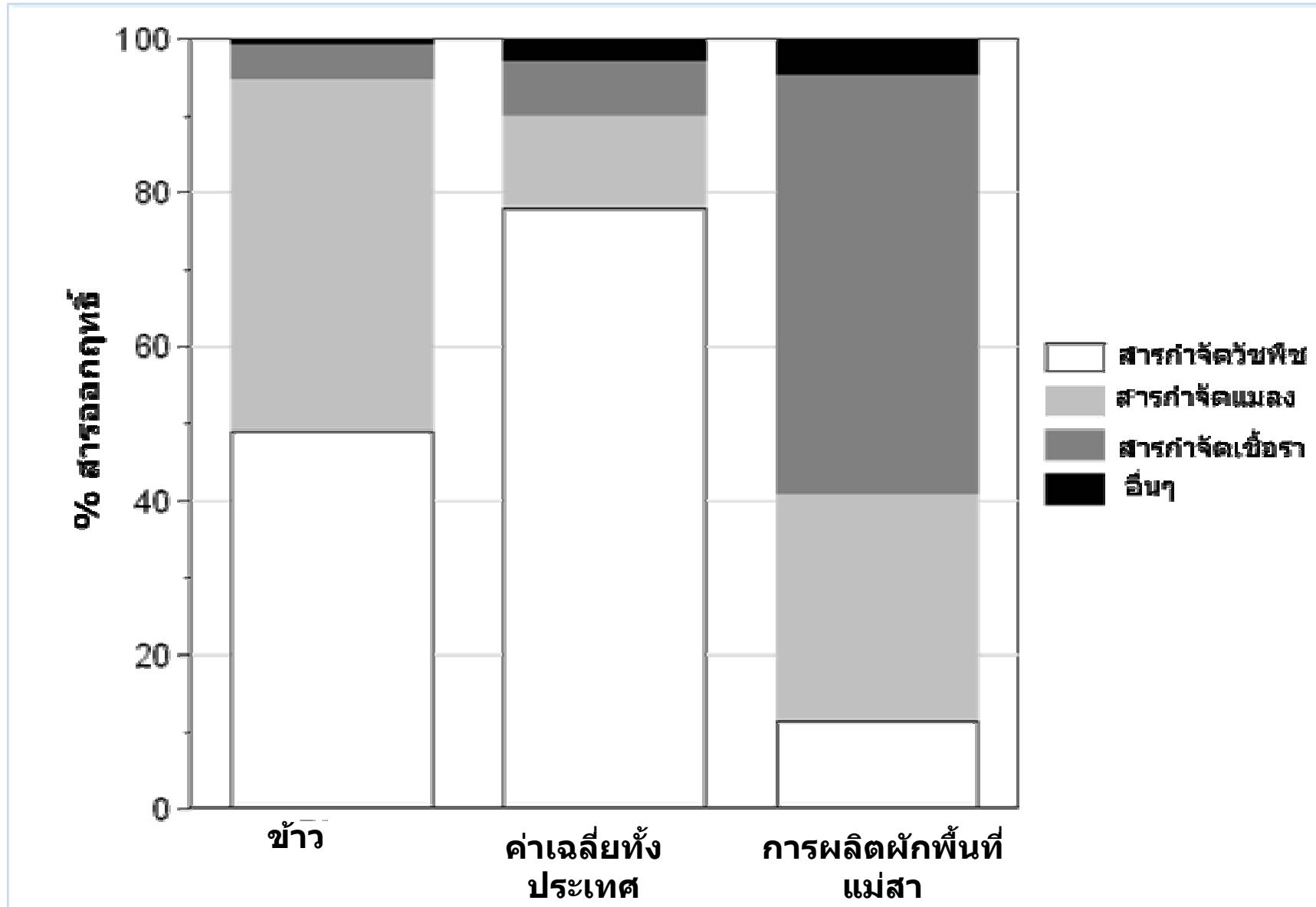
มูลค่าผลกระทบภายนอกของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำแนกตามกลุ่มสารเคมี พ.ศ. 2553

กรณีศึกษา: พืชผักบนพื้นที่สูง และข้าว

สัดส่วนของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในประเทศไทย จำแนกตามชนิดพืช กรณีศึกษา

ผลกระทบภายนอกจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่สา ปี 2552/53

หน่วย: บาท/ไร่

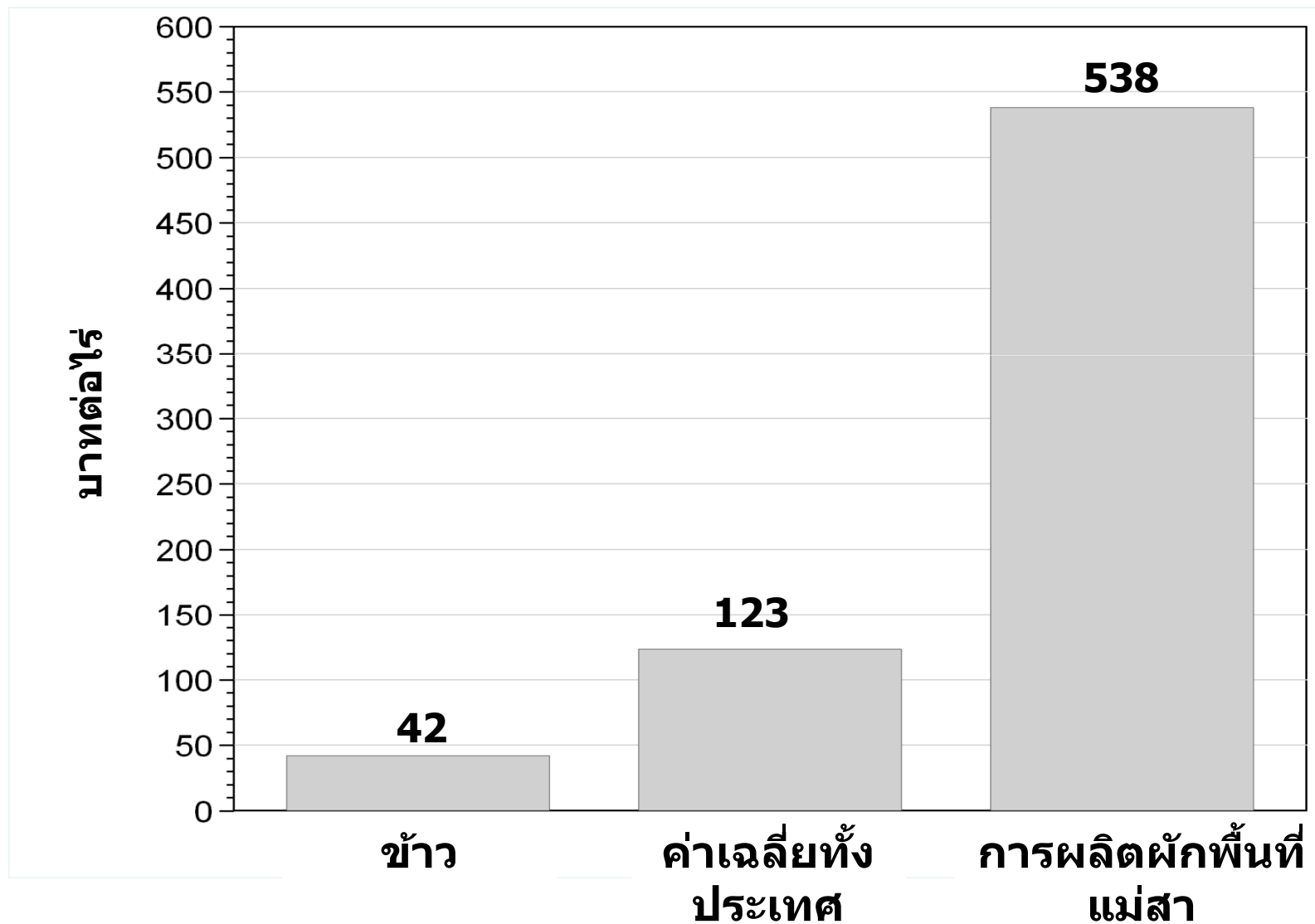
สารเคมี กำจัด ศัตรูพืช	เกษตรกร และ แรงงาน	ผู้บริโภคร	พืชหรือสัตว์น้ำ นก ผึ้ง แมลงที่เป็น ประโยชน์	รวม (บาท/ ไร่)
Carbofuran	0.9	0.1	0.1	1.1
Methomyl	31.4	5.4	2.3	39.1
Glyphosate	40.1	5.0	3.3	48.4
สารเคมีอื่นๆ	361.2	52.7	35.8	449.7
รวม	433.6	63.1	41.5	538.3

ผลกระทบภายนอกจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในการปลูกข้าว ปี 2552/53

หน่วย: บาท/ไร่

สารเคมีกำจัด ศัตรูพืช	เกษตรกร และ แรงงาน	ผู้บริโภคน	พืชหรือสัตว์น้ำ นก ผึ้ง แมลงที่ เป็นประโยชน์	รวม (บาท/ ไร่)
Carbofuran	7.10	1.08	0.70	8.87
Dicrotophos	0.22	0.05	0.02	0.28
Glyphosate	7.18	1.48	0.56	9.23
Paraquat	2.31	0.40	0.31	3.01
สารเคมีอื่นๆ	18.00	1.52	1.30	20.85
รวม	34.81	4.53	2.89	42.24

ต้นทุนผลกระทบภายนอกของการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในระบบการปลูกข้าว การปลูกพืชผักบนพื้นที่สูง และค่าเฉลี่ยของประเทศไทย ปี 2552/53

สรุป

- ❖ ประเทศไทยมีปริมาณการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อหน่วยพื้นที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในอัตรา ร้อยละ 11 ต่อปี
- ❖ ผลกระทบภายนอกจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพิ่มขึ้นในทิศทางเดียวกับการใช้ โดยผลกระทบภายนอกเพิ่มขึ้นในอัตรา ร้อยละ 14 ต่อปี
- ❖ ในปี 2553 ผลกระทบภายนอกมีมูลค่า 14.5 พันล้านบาทต่อปี
- ❖ ผลกระทบภายนอกจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับชนิดสาร หรือระบบของการผลิตพืชที่แตกต่างกันออกไป
- ❖ จากวิธี PEA ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรและแรงงานในฟาร์มได้รับผลกระทบภายนอกจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

- ❖ เป็นความท้าทายของประเทศไทยที่ควรมุ่งสู่การลดการพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อลดผลกระทบต่อภายนอกที่เกิดขึ้น
- ❖ ผู้เกี่ยวข้องควรเพิ่มประสิทธิภาพ และความสามารถในการแข่งขันของทางเลือกอื่น ๆ ที่จะทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น การจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน
- ❖ ควรสนับสนุนงานวิจัยด้านต้นทุนและผลประโยชน์จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อให้เห็นภาพที่ครบถ้วนอย่างแท้จริง

ขอขอบคุณค่ะ

